

PREŠERNOV SKLAD 2017

Prešernova nagrada

METKA KRAŠOVEC

za izjemen in prepoznaven slikarski opus

Metka Krašovec je svoje življenje posvetila likovnemu ustvarjanju. Od leta 1964 nepretrgoma ustvarja in je avtorica veličastnega in prepoznavnega slikarskega opusa, ki je hkrati z njenim grafičnim in risarskim opusom nepogrešljiva sestavina mozaika slovenske likovne umetnosti. Je neusahljivo ustvarjalna umetnica, najpomembnejša slovenska sodobna umetnica, ki ji je slovenska likovna kritika namenila zgodovinsko mesto takoj za Ivano Kobilco. Je tudi ena redkih slovenskih likovnih umetnikov, ki je z besedilom z naslovom *Ogledalo, čas* našemu prostoru dala eno redkih, čudovitih besedil umetniške samorefleksije.

Kot slikarka se je uveljavila konec 60. let. Bila je prva v skupini mladih slovenskih slikarjev, ki jih je slovenska likovna kritika poimenovala »ekspresivni figuraliki«. Njeno takratno slikarstvo je izhajalo iz čarobne izkušnje predmeta, ki, večinoma potopljen v toplo barvno polje, kot na primer znamenita *Tišina (Frančiškanska cerkev)* iz leta 1970, vzpostavi specifično psihološko razpoloženje. Na videz znani in v svojih lastnostih prepoznavni predmeti ali prostori so naslikani v odtujenih prizorih, v nekakšnem metafizičnem brezčasju. Prevladujeta rdeča barva in umetna svetloba. Nastajajo motivi zaprtih in nedostopnih urbanih okolij, ki se kasneje selijo v notranjost prostorov, v iluzionistične interierje z oblačili in posteljami in še naprej, v odtujeno, z bolečino in s čakanjem napolnjeno okolje bolnišnic z golimi posteljami in ginekološkimi stoli. To je hermetičen svet brez človeka, svet odtujenosti, spomina, nelagodja in bolečine izgube. Slike delujejo monumentalno, so visoko kultivirane, izvrstno komponirane, zadržane in oddaljene, nikoli pa niso pasivne. Prav njihova zadržanost gledalca nagovarja in ga zavezuje.

Ob tem hermetičnem in tesnobnem svetu rdečih slik pa sočasne grafike Metke Krašovec kažejo čisto drugačno likovno podobo. Na litografijah in sitotiskih iz obdobja med letoma 1967 in 1979 Krašovecova upodablja dvojice, ki lebdijo na nebu nad krajino, zapredene v objem, v nekakšni organski harmoniji, poudarjeni z rastlinsko obliko teles partnerjev, ki sta včasih tudi dobesedno vtankani v rastlinski svet. Kolorit teh grafik je naravnost prežarjen z barvami.

V začetku 80. let se je njeno umetniško ustvarjanje pretresljivo spremenilo. Ikonografija je postala pripovedna, barva energična in vitalna, predvsem pa se je sprostila in zaživela njena risba. Z risbami je takrat neposredno stopila v linijo »nove podobe«, še preden je Achille Bonito Oliva sproduciral italijansko *Nuova Immagine*. Hermetičnost, odsotnost in bolečino zamenjata zasebna mitologija in nekakšna mistična vseprisotnost. V osvobojeni risarski potezi nastane enormna, komajda obvladljiva količina risb z vsebinami, v katerih se prepletajo telesnost, erotika, arhetipskost, simbolnost in avtobiografskost. So izjemno občutljive in krute. Na njenih risbah zaživijo neštete upodobitve človeka, predvsem ženske, največkrat v dvojici z živaljo, partnerjem, partnerico, v nežnem prijateljstvu ali v erotičnem odnosu. Prisotni sta humornost in močna seksualnost, ki združuje vse – moškega z moškim, žensko z žensko ali obeh v sožitju med seboj in naravo, z živalmi, drevesi, oblaki ... Celotno ustvarjanje Metke Krašovec spodbuja komentarje, njene risbe pa naravnost izzivajo asociativne razlage, čeprav zanje sama pravi, da risbe ustvarja njena roka, ne da bi zavestna misel vnaprej vedela, kam jo bo vodila pot.

Njene sočasne slike na papirju, ki so stilno raznorodne in velikih dimenzij, na katerih srečamo številne človeške figure in plastenje podob, ki lebdijo v breztežnem prostoru, upodabljaajo občutljive poetične zapise, figuralne arhetipe, krajinske vizije in tudi mitološko ter feministično simboliko.

Zaprte oči ali prazne očesne votline, ki jih pogosto slika, govorijo o notranjem svetu, o nezavednem, ki pa je hkrati tudi del tega sveta.

Prešernova nagrada

V 90. letih se je Krašovčeva ponovno vrnila k visoko kontroliranemu slikarskemu slogu. Prestop v to smer je nakazala in omogočila slika *Aydé (Hayden)* iz leta 1985/1986; prestop k iskanju vzvišene lepote v popolnih, visoko estetiziranih podobah ženskih in deklških obrazov.

O tem prestopu umetnica sama zapiše: »V sedanjo fazo slikarstva sem stopila skozi rano. Rana je neizogibna, kajti zavest, ki nas rani, nas ozdravi. Naša individualnost je tudi naša usoda. Nič novega se ne more zgoditi, če nekaj enakovrednega ne odide. Vsaka kreativnost zahteva žrtev. Nismo motivirani samo z željo po ustvarjanju, ampak tudi po destrukciji. Ni lahko ubiti sebe, da se ponovno rodiš. Dokler tega ne zmoreš, si v pat poziciji, krizi. Vsako ponovno rojstvo je težje, vsakič se bolj bojiš, da se ne boš obnovil, da bo izvir presahnil. In vendar je treba zaupati v to, da izvir, če se ga res dotakneš, ne presahne.«

Njen izvir ni presahnil, ampak se je oplemenitil. V to obdobje je umetnica stopila kot asketska opazovalka življenja. Z deli, ki so nastajala odslej, je slikarstvo Metke Krašovec stopilo v zrelo, sintetično fazo.

Subjekti njenih del so postale nekakšne angelske ženske v umirjenih krajinskih postavitvah. Figure, ki s svojo blede poltjo in vedrimi izrazi na obrazih delujejo skrivnostno in nadrealistično. Te slike, kot na primer cikel *Prisotnosti*, najpogosteje kažejo eno ali dve goli ženski od ramen navzgor, ki mirno strmita v daljavo ali v gledalca. Umeščene so na nevtralnno modrikasto tonirano ozadje, barva ozadja pa seva tudi v njihovo kožo, tako da podobe delujejo hladno in skoraj monokromo. Obrazi figur pa so otipljivi, gledalca nagovarjajo neposredno in so hkrati oddaljeni in skrivnostni. Vseprevzemajoča dvojnost čutnega in duhovnega, bližine in oddaljenosti, prisotnega in odsotnega je tukaj zato, da aktivira gledalca.

V poznih 90. letih je Metka Krašovec svoj subjekt razvila v čarobne, namišljene pokrajine, ki prikazujejo natančno urejene zelenice in mirno vodo, ki odseva jasno modro nebo. Te pokrajine-labirinti so kot skrivnosti človeškega uma. Kot vrata od tod do tam so: širina neba, gladina vode, brezhibno urejeni drevoredi cipres, človeške oči, ki zrejo v gledalca.

Umetnica tudi v novem tisočletju raziskuje in slika krajine kot brezčasne idile, prostore svoje duše, krajine spomina, hrepenenja, ljubezni in upanja. V enem od njenih zadnjih ciklov se pojavi otroška figura: deklica, ki stoji pred temi mediteransko navdahnjenimi krajinami in nepremično zre v gledalca. Umestitev otroške figure pred idilične krajine in naslovi del (npr. *Obisk, Pot v ogledalo*) dihajo nostalgijo po otroštvu.

Če po poplavi risb v 80. letih risba enakomerno spremlja umetničino ustvarjanje kot miselna spremljava slik, se po letu 2009 v njej odpre novo, izrazito poglavje. Risbe, akvareli in gvaši na papirju so spet stopili v ospredje njenega snovanja. Ta nova dela, ki so doživela vrhunski epilog v umetniški knjigi *Nox portensis gravida* (Galerija Equrna, 2013) so majhne, odlične umetnine, za katere je najprej nastala podoba kot razodetje ali razsvetljenje globokih, eksistencialnih vsebin, nato pa je avtorica zanje poiskala ustrezne pesniške verze. S podobo komunicirajo verzi pesnikov in pesnic, ki so Metki Krašovec blizu. Med njimi Fernando Pessoa, César Vallejo, Janez od Križa, Emily Dickinson in pevka in avtorica besedil Amy Winehouse. Gre za čudovit preplet vrhunske slikarske kulture in osebno doživetih verzov.

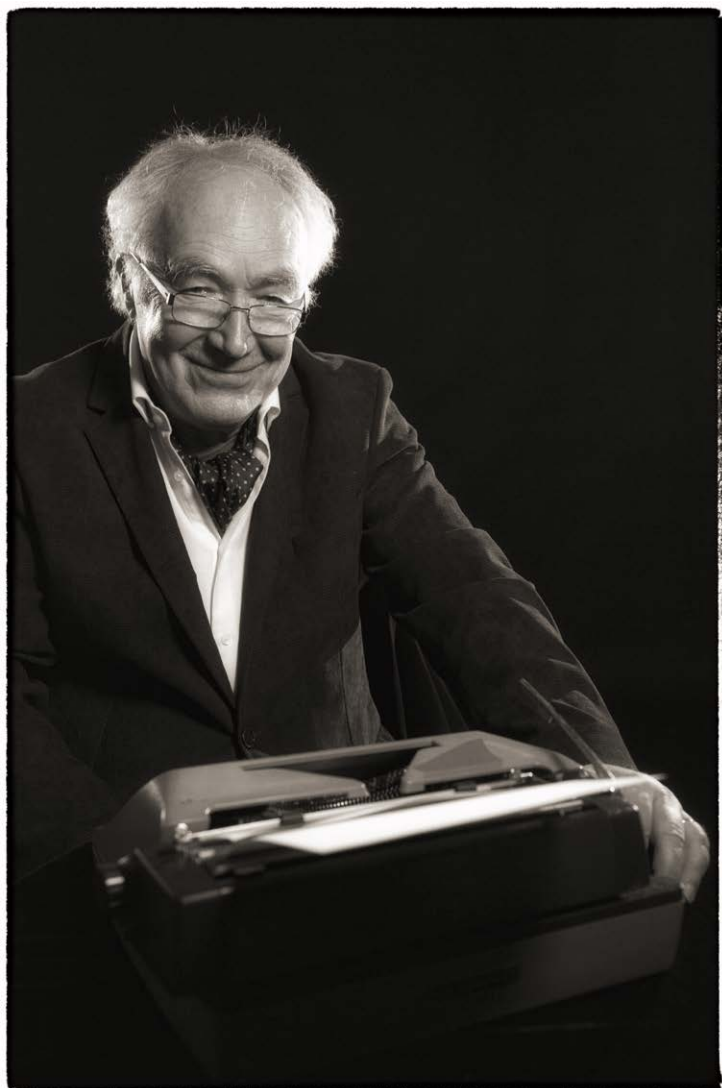
Kot edinstvena umetnica, katere slike so takoj prepoznavne, je Metka Krašovec v likovni umetnosti ustvarila številne, popolnoma nove poetike. Njeno slikarstvo je »polno vsebinskih in tehničnih izzivov, vzgibov in pasti, ugank in skrivnosti«

(Tonko Maroević). Njen opus je sestavljen iz raznovrstnih, včasih medsebojno popolnoma različnih, a v sebi logično zaključenih celot. To govori o njenem radovednem ustvarjalnem duhu, ki nikoli ne počiva, pač pa vztrajno raziskuje. Tako nikoli ni bojazni, da bi obstala v rutini. Rdeča nit, ki teče skozi njeno, sicer dokaj heterogeno slikarsko poetiko, pa je iskanje lepote kot tistega ideala, ki se mu človek sicer lahko približa, ne more pa ga popolnoma doseči.

Njena umetnost je potovanje po subtilnem robu čutnih zaznav. Metka Krašovec s svojimi slikami išče tišino, ki zveni.

Mag. Breda Škrjanec

Prešernova nagrada

ALEŠ BERGER

za življenjski prevajalski opus

Aleš Berger je s svojo raznovrstno jezikovno dejavnostjo in s celostnim pogledom na jezik neprecenljivo obogatil slovenski umetnostni in kulturni prostor. Njegov prevajalski opus je impozantno avtorsko delo. Prevajalsko umetnost, ki se še zdaj včasih otepa bremena anonimnosti, je povzdignil na raven javne ustvarjalne geste, posebej z nekaterimi najzahtevnejšimi prevodi, ki jih zmore le avtentičen jezikovni umetnik. Slovenskim bralcem je ponudil premišljene, briljantno izbrušene in duhovite prevode cele vrste ključnih avtorjev univerzalne književnosti.

Aleš Berger je svoje poklicno življenje in ustvarjalno moč posvetil književnosti. Ko je na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral iz primerjalne književnosti in francoščine, ni prav dolgo omahoval med teorijo in prakso: zaposlil se je v kulturnem uredništvu slovenskega nacionalnega Radia, kjer je prišel v stik z vsemi, ki so sooblikovali tedanjo slovensko književnost. Po nekaj letih je mednje vstopil tudi sam. Postal je urednik na založbi, ki je slovenski kulturni javnosti dotlej že desetletja omogočala vpogled v najvišje dosežke slovenske in svetovne literature, z njegovim prihodom pa se je pomen prevodne dejavnosti v založništvu še okrepil. Prevzel je urejanje znamenite zbirke *Kondor*, ustanovil vzporedno zbirko *Klasiki Kondorja*, po nekajletnem premoru obudil zbirko *Lirika* in, med drugim, ustanovil *Novo liriko*. Vse te literarne zbirke so z leti dobile kulturni status in so prepoznane kot nosilke razvoja jezikovne senzibilnosti v slovenščini. Kot jezikovno občutljiv posameznik se je Aleš Berger že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja tudi sam začel intenzivno ukvarjati s prevajanjem. Loteval se je najčvrsteje zategnjenih prevajalskih vozlov, sprva iz francoščine, pozneje je svojemu jezikovnemu vodnjaku dodal še španščino.

Aleš Berger je slovenske bralke in bralce založil s prevodnimi teksti vrhunskih mojstrov svetovne literarne zgodovine in našemu prostoru odpiral izrazne možnosti, ki jih je bilo dotlej mogoče prebirati le v izvornikih, poslej pa jih je bilo po njegovih prevajalskih posegih mogoče razbirati, upoštevati in ubirati tudi v slovenski jezikovni umetnosti. Najpogosteje je posegal po besedilih z izrazito poetsko močjo. Z izborom francoske nadrealistične poezije *Noč bliskov* nam je posredoval sanjski ludizem onstran vsakdanjosti; s Queneaujevo *Cico v metroju* – moč igrive domišljije in prebrisane jezikovne kombinatorike; z Apollinairjem – željo po soncu, vztrajnosti in vedrini; z Lautréamontom – duhovno globino norosti; s Prévertom – priljubljeno *Barbaro* in druga imena nežnosti; z Beckettovo mojstrovino *Čakajoč Godota* – neizmerno upanje, porojeno iz prepadov življenja; z Renéjem Charom – veličastni paradoks neizrekljivega; z Lorco – hrepenenje po človečnosti; z Borgesom – neizčrpen inventar možnih in nemogočih svetov. In ko je leta 1981 objavil slovenski prevod Queneaujevih *Vaj v slogu*, je presegel vse, kar se od prevajalca običajno pričakuje. Z na videz skromnim tekstom je slovenščini razprl špranjo, skozi katero je mogoče videti ves neskončno raznolik, neizmerljivi potencial človeškega jezika, torej tistega, kar iz nas naredi ljudi. *Vaje v slogu*, kakor jih je napisal Aleš Berger, so eden najvišjih prevajalskih in literarnih dosežkov v slovenskem jeziku nasploh. Ponujajo spoznanje, kako zelo je družbeno življenje na vseh ravneh, od najbolj vsakdanjega čvekanja do visokih zamahov estetskega knjižnega izraza, odvisno od izbiranja in tehtanja jezikovnih formulacij.

Posebno poglavje v Bergerjevi razkošni prevajalski umetnosti so gledališki teksti. Pri prevajanju gledališča je najmočneje prišel do izraza Bergerjev smisel za kreacijo jezikovnih resničnosti in govorno karakterizacijo ljudi. Gledališka besedila, v osnovi napisana za žive igralce, so namenjena temu, da bodo na gledališkem odru izgovorjena. Prevedel je skoraj petdeset dramskih tekstov in ni naključje, da je med njimi daleč največ komedij. Komedija je v svojem bistvu nenastopaška,

duhovito sugestivna gesta mislečega duha, ki na življenje zna pogledati s strani – in kot taka Alešu Bergerju pisana na kožo. V njegovih slovenitvah so zaživele največje in najgloblje Molièrove komedijske igre: *Ljudomrznik*, *Tartuffe*, *Don Juan*, *Skopuh*, *George Dandin*, *Šola za žene*. Pri teh prevodih se je spopadel z najhujšim prepadam, ki francoski pesniški jezik loči od slovenskega: francoski klasični verz, ki je v druge jezike pravzaprav neprevedljiv. Berger je s svojim umevanjem jezikovnih razlik francoski aleksandrinec v slovenščini ritmiziral elegantneje, kot se je to počelo dotlej, pri tem pa gosto posejane francoske rime razvezal v slovenščini dostopnejše asonance, ki so v igralski izvedbi dosegle učinek, primerljiv s francosko elokvenco, ki si, če kaj, zna vzeti čas za besedo. Med klasične komedijske mojstrovine, ki jih je poslovenil Aleš Berger, sodi tudi francoski vodvil in njegov najznamenitejši avtor, Feydeau, katerega peklenški komični mehanizem v slovenskem jeziku divja z enako strogo nadzorovano močjo kot v francoskem. Tudi v gledališču se je Berger ukvarjal z besedili, ki so v razvoju svetovne književnosti nastopila kot avantgarda in pomenijo temeljite prelome s teaterskimi konvencijami. V Ionescovi *Inštrukciji* razblinja družbene stereotipe in išče smisel onstran človeškega blebetea; v Genetovem *Balkonu* analizira preračunljivost družbenih elit in propad človečnosti, ki si v družbi navno želi sprememb na bolje; v Koltèsovem *Robertu Zuccu* razgrinja smisel upora.

V svoji razkošni prevajalski dejavnosti Aleš Berger ni mogel pozabiti na otroke in mladino. Slovenski prihodnosti je približal imenitne zgodbe malega *Nikca*, v stripu pa galskega premetenca *Asteriksa*. Spet sami vrhunci jezikovnih igrarij.

Literarno prevajanje je tvorba umetnostnih besedil, zraslih na predlogah, ki so najprej nastale v drugih jezikih. Vendar prevajanja v marsikaterem ključnem vidiku ni mogoče umevati kot poustvarjalno, temveč avtentično jezikovno umetnost. Prevajalski postopek je v primeru literarnih tekstov mogoče primerjati z rastjo človeške družine: izvirno besedilo nastopa kot mati, prevajalec kot oče, prevod pa kot otrok, ki nastane z združitvijo ustvarjalnih silnic obeh staršev. Prevod se, kakor vsak otrok, razlikuje od obeh staršev, čeprav jima je, hočeš nočeš, vedno bolj ali manj podoben. Kakor morajo starši previdno skrbeti, da bo otrok lahko zrasel in odrasel v samostojnega človeka, tako mora prevajalec svojemu prevodu zagotoviti, da bo zaživel samostojno bralsko življenje – in ne bo ne materi in ne očetu delal sramote. Aleš Berger si – kot skrben prevajalski oče – od vsega začetka dosledno prizadeva, da njegovi prevodi natančno odslikajo podobo matičnega teksta in ohranijo njegov smisel, obenem pa jih mojstrsko obarva z diskretnimi avtorskimi potezami, ki izvirne ideje oplemenitijo s povečanim bralskim dosegom. Do izvirnika je blag in mu ostaja spoštljivo zvest, do prevoda pa nepopustljiv in v svojih ustvarjalnih metodah dosleden. Uredniško delo mu je z leti omogočalo še eno dimenzijo očetovstva: mlajše prevajalke in prevajalce, ki so v zadnjih desetletjih delali za njegov knjižni program, je znal obzirno voditi in jih spričo bogatih prevajalskih izkušenj vsakič znova popeljati do gotovosti, da bodo oddali primerno vzgojen tekst.

Vsak jezikovni ustvarjalec je v prvi vrsti etično bitje. Tako tudi prevajalčeva odgovornost ne zadeva le zvestobe izvirnim besedilom, temveč je zavezana predvsem cilju. Aleš Berger je svojo etično zavezo posvetil slovenščini in slovenskemu kulturnemu okolju, ki je z njegovim delom dobilo jasen vpogled v prej neznane jezikovne svetove. Mnogi njegovi prevodni teksti delujejo, kot da so naravno zapisani v slovenščini. Videti je preprosto, skorajda samoumevno, a takšna besedila so zmeraj plod kompleksnega etičnega angažmaja, ki ni mogoč brez temeljne empatije. Iz Bergerjevih prevodov je zaznati moč

povezovalne solidarnosti. Ta moč pa je tista prvina človečnosti, ki jo je zares mogoče izreči samo takrat, ko človek misli in s tem postopoma doumeva, da je svet narejen iz različnih ljudi, ki drug drugemu zmeraj lahko povedo kaj novega. In da je to dobro. Če v spoštovanju razlik najdemo še užitek, bomo svoj spravljivi pogled na svet učinkoviteje delili z drugimi. Aleš Berger je med tistimi, ki v slovensko kulturo znajo vnašati razmislek, drugačnost, smisel za igro in uživanje v jeziku.

Dr. Primož Vitez

Nagrada Prešernovega sklada

NINA ŠENK

za skladateljsko delo v zadnjih dveh letih

Nina Šenk sodi med najvidnejše in najpomembnejše slovenske skladatelje mlajše generacije. Že v času študija kompozicije in glasbene teorije na Akademiji za glasbo v razredu prof. Pavla Mihelčiča je dobila več pomembnih nagrad. Med drugim evropsko nagrado za najboljšo kompozicijo na festivalu Young Euro Classic leta 2004 za svoj prvi violinski koncert in Prešernovo nagrado Akademije za glasbo v Ljubljani. Podiplomski študij kompozicije je nadaljevala na dresdenski Hochschule für Musik Carl Maria von Weber pod mentorstvom prof. Lotharja Voigtländerja in leta 2008 zaključila mojstrski študij v Münchnu na Hochschule für Theater und Musik v razredu prof. Matthiasa Pintscherja. Iz tega obdobja je treba omeniti prvo nagrado na festivalu Weimarer Frühjahrstage für zeitgenössische Musik za skladbo *Movimento fluido* (2008). V sezonah 2008/2009 in 2009/2010 je bila v Nemčiji rezidenčna skladateljica orkestra Staatstheater Cottbus. Za pomembna umetniška dela ji je rektor Univerze v Ljubljani leta 2010 podelil priznanje na področju glasbene ustvarjalnosti in poustvarjalnosti ter arhitekture.

Njeno ustvarjanje odlikuje prepoznaven in prepričljiv slog komponiranja, ki je rezultat trdega dela in neutrudnega iskanja lastnega glasbenega izraza. Je umetnica, katere izjemen ustvarjalni dar je našel najmočnejši izraz v skladanju sodobne glasbe. Pri komponiranju sledi na videz preprostemu načelu *Biti vztrajen v samem procesu dela in iskren do samega sebe*. Mojstrsko obvladuje kompozicijske veščine, odlikuje pa jo tudi zelo dobro poznavanje tehnike inštrumentov, kar je tudi zasluga uspešnega in tesnega sodelovanja z glasbeniki. In morda je prav posluš za poustvarjalca ključni element njenega hitrega napredka in izvrstnih izvedb njenih skladb. Tudi sicer skladateljica z vsakim novim delom potrjuje brezkompromisno zavezo lastnim glasbenim iskanjem in v njih izžareva svojo močno osebnost.

Njene skladbe so kljub avtoričini mladosti zaživele v številnih izvedbah najprestižnejših domačih in tujih izvajalcev (Newyorška filharmonija, Orkester Slovenske filharmonije, Pihalni kvintet Slowind, Komorni godalni orkester Slovenske filharmonije, Ensemble moderne, Kammersymphonie Berlin, Stop in drugi). Te skladbe bogatijo njihov repertoar, njihove izvedbe pa domače in mednarodno kulturno okolje.

Kar nekaj skladb je bilo z velikim uspehom izvedenih na domačih in tujih festivalih. *Chant* za godalni orkester so izvedli na Bienalu Zagreb. Tam so lahko slišali tudi *Echo in Echo II* za orkester. *Elements* za orkester so bili predstavljeni na Svetovnih glasbenih dnevih v Južni Koreji, *Into the Shades* za violino in orkester prav tako na Svetovnih glasbenih dnevih, le da tokrat v Ljubljani, *Trenutki* za pihalni kvintet na festivalu La Biennale di Venezia ... In še bi lahko naštevali.

V obdobju zadnjih dveh let še zlasti izstopajo skladbe *Capriccio* za violončelo in godalni orkester (2016), *Ljubljanski koncert št.1 – Flux* za trobento, rog, harmoniko in godalni orkester (2016) ter *Quadrum* – koncert za štiri tolkalce in simfonični orkester (2016). Slednjega je v okviru Modrega abonmaja izvedel Orkester Slovenske filharmonije, z navdušenjem pa so ga sprejeli tako poslušalci kot strokovna javnost. *Quadrum* je rezultat poglobljenega sodelovanja skladateljice in štirih tolkalcev, članov orkestra Slovenske filharmonije. Več kot pol leta so bili obiski tolkalne sobe, preizkušanja tolkal, njihovih zvokov in tehnik igranja ter pogovori o glasbi stalnica med izvajalci in skladateljico. Rezultat dela pa je bila polurna izjemna noviteta, ki je zapolnila Cankarjev dom z izjemno energijo.

Obsežen in tehten skladateljski opus Nine Šenk s pomembnimi skladbami (*Capriccio*, *Flux in Quadrum*) je izjemen dosežek

Nagrada Prešernovega sklada

mlade skladateljice, ki je v slovenskem kulturnem prostoru sprožil preskok v dojetju sodobne glasbene umetnosti, njeno izvirnost in izpovednost pa je prepoznalo tudi mednarodno okolje.

Z veseljem in zanimanjem zremo v prihodnost njene skladateljske poti!

Janez Podlesek

Nagrada Prešernovega sklada

MOJCA KUMERDEJ

za roman *Kronosova žetev*

Roman Mojce Kumerdej *Kronosova žetev* se dogaja tik pred časom in v času, ko so polovico ljudi pobili, drugi pa so pobegnili. Ostala je drhal in mi smo vnuki svojih dedov, kot je kondicijo Slovenstva po nastopu Hrenove protireformacije in posledice za narodni značaj označil Jerman v Cankarjevih *Hlapcih*. Dogaja se v izteku 16. in v prvih letih 17. stoletja, ko so bila upanja in zle slutnje, podprte s turškimi vpadi, kugo, vraževerjem in za v osnovi poganski in vulgarno krščanski srednjeveški um nepojmljivimi katastrofami, množicam vsakdanja hrana. Ob tem gre za čas, ko so v habsburških deželah in širše potekali boji za interpretacijo verske svobode. Kljub pravilu *kogar zemlja, tega vera* so ti pritiski dobili vrh v protireformacijskem gibanju z zažiganjem knjig in izgonom onih, ki niso pokleknili pred represijo. Po tem času so poldrugo stoletje v glavnem ponatiskovali, izvirnega pa je izšlo bore malo.

Hren in sploh trdi poskusi priličenja grejo v nos, zato je Kumerdejeva v svojem romanu polemično nastrojena proti uniformnemu krojenju sveta in totalitarnemu uravnavanju smeri razvoja s strani oblastnikov. Naj gre za vprašanja vere ali za na predsodkih temelječe izločevanje drugačnih – Judov, ki se po pregonu vračajo in trgujejo, žensk in strahu pred njihovimi tradicionalnimi znanji, melanholičnih intelektualcev in vseh izstopajočih ... Kumerdejeva skuša s pomočjo prijema poliperspektivnosti, torej iz različnih vidikov in z različnimi pripovedovalci, enkrat avtoritarno od zgoraj in drugič imanentno od znotraj, zajeti vso živahnost in krvavo turbulentnost časa. Hkrati se poslužuje različnih pripovednih linij. Najbolj poudarjeni in individualizirani sta dve. Prvo zastopa knezoškof Wolfgang, ki pride disciplinirat uporne luterane. V slogu velikega inkvizitorja je machiavelistični cinik, ki ve, da je mogoče z vzbujanjem strahu obvladovati in usmerjati drhal. Njegova najljubša spektakelska forma ni pasijon, ampak martirij. Montirani procesi, goreče čarovnice in nekaj pikantnega tračarjenja so množicam *vsakdanji kruh in igre*. Sam pa je kot pederast in bogohulen hedonist postavljen visoko nad gnetljivo množico in spletke, pri katerih so dovoljena vsa sredstva. Druga, bolj intimna in filozofska linija, je zgodba pisarja Miklavža Nikolaja Paulina, ki beleži lastna spraševanja o naravi in dometu mišljenja. Paulin, kot že knezoškof Wolfgang, prižene misel do roba, do dvoma v obstoj Boga, vendar se po krizi ob čarovniškem procesu pobere in je nekakšen predtekač modernega občutenja sveta in človekove vrženosti vanj. Tretji glas pripade množici, njenim predsodkom, krvoželjnosti, preganjanju tradicionalnih zeliščarskih znanj, naboru tistega, iz česar se je porodil odpor do ženskega, pa do tistih z drugačno vero in do prišlekov in tujcev. Ta glas je nediferenciran, kolektiven. Skupnost je vse in v njem posameznik samo glasbilo v orkestru, ki ga dirigirajo oblastniki. Nekaj je v romanu teologije in živahnih pridig, ki spominjajo na Janeza Svetokriškega, a v njih ne manjka žuganja z žveplom in peklenskimi mukami.

Kumerdejeva piše o preteklosti, da bi detektirala današnje stanje in poiskala pravzroke zanj, namreč za naš hlapčevski odnos in upogljivost. Da bi bolj poudarila, da govori tudi o tem našem *zdaj*, se v romanu pojavljajo spekulacije o pospeševalnikih in superprofitih farmacevtske industrije, enkrat pa celo zazija špranja, skozi katero se soočita kočija z vprego iz onega časa in avtomobil iz današnjega časa, kar pa ni edini fantastični element. *Kronosova žetev* je spisana v delno arhaiziranem in patiniranem jeziku, polnem metaforike in sugestivne poproščene teologije in filozofije. Roman o vrtincih časa in pogubnih posledicah za posameznika je tako izrazito jezikovno barvit in stilsko razgiban, spisane v živahnem in nekako sinkopiranem ritmu.

Nagrada Prešernovega sklada

BOŠTJAN GOMBAČ

za skladateljsko in koncertno dejavnost v zadnjih dveh letih

Akademski glasbenik klarinetist Boštjan Gombač je v zadnjih dveh letih suvereno in z vso svežino globoko zaznamoval slovensko glasbeno tvornost. Kot skladatelj in multiinstrumentalist je nastopil na koncertih z Big bandom RTV Slovenija, v okviru Društva slovenskih skladateljev je v Mestnem muzeju ob sodelovanju harmonikarja Juharta izvedel dela slovenskih skladateljev, kot avtor glasbe in izvajalec pa je sodeloval v naslednjih slovenskih gledališčih: SNG Drama Ljubljana, Mestno gledališče ljubljansko, Lutkovno gledališče Ljubljana, SNG Nova Gorica, SNG Drama Maribor.

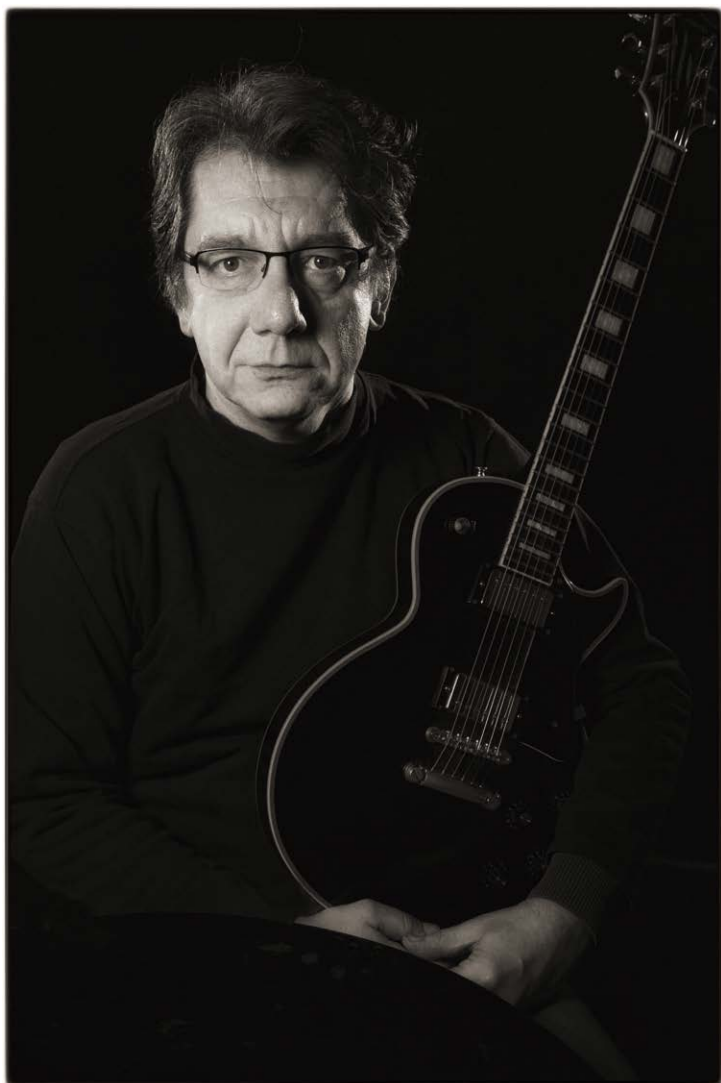
Pomembno je Gombač deloval tudi na področju oživljanja slovenske narodne pesmi. Njegove priredbe (v sodelovanju s harmonikarjem Janezom Dovčem) sicer uvajajo v slovensko narodno pesem elemente jaza, bluesa, sodobne plesne ritme, vendar s tem ne oddaljuje – kot bi bilo pričakovati – slovenske pesmi od njenih bistvenih značilnosti Ravno obratno; še bolj nadgradi sporočilnost pesmi ter jo predstavi v vsej njeni dramatičnosti, melanholiji, razigranosti, resignaciji ...

Na koncertih z Big bandom RTV Slovenija sta bila samoniklost Boštjana Gombača in njegova inovativnost vodilo dogajanja. Raznolikost njegovega ustvarjanja je najmanj v dveh segmentih: izredno bogata paleta različnih glasbenih stilov in virtuozno obvladovanje številnih instrumentov, kot so klarinet, saksofon, različne flavte in piščali, različna tolkala, zvončki, teremin, okarine in školjke. Osupljiva je tudi izvirnost kompozicije na primer v skladbi *Marioneta*, kjer se čuti pridih gledališča, plesa, mestoma pa je skladba zelo dramatična. Sicer pa je v vseh skladbah čutiti različne elemente: atmosfero džungle, pridih kletzmerske glasbe, orient, afriško deklamacijo, swing, bolero ... Gombač je tudi izvrsten improvizator. Improvizacija pa je v bistvu sprotno komponiranje. Njegov prefinjen občutek za sprotno ustvarjanje, humor, predvsem pa njegova izjemna muzikalnost so še dodatno obogatila že tako izjemen dogodek. Zavidljiv je Gombačev kontakt s publiko, ki s spontanostjo sproščujoče deluje tudi na glasbenike na odru. Kljub vsej raznolikosti pa mu je uspelo (tudi ob sodelovanju skladatelja in aranžerja Lojzeta Kranjčana) ustvariti zaokroženo homogeno celoto predstave.

Od leta 1999 pa do danes je Boštjan Gombač kot skladatelj in izvajalec glasbe soustvarjal predstave v naslednjih slovenskih gledališčih: SNG Drama Ljubljana, Mestno gledališče ljubljansko, SNG Drama Maribor, Lutkovno gledališče Ljubljana, Slovensko mladinsko gledališče, Mini teater, SNG Nova Gorica, Mestno gledališče Ptuj, Lutkovno gledališče Maribor in Slovensko ljudsko gledališče Celje. Napisal je tudi glasbo za dokumentarne filme in številne gledališke songe. Nastopa tudi v tujini. Je ambasador slovenske narodne pesmi.

Žarko Prinčič

Nagrada Prešernovega sklada

MITJA VRHOVNIK SMREKAR

za glasbeno-scenski opus zadnjih dveh let

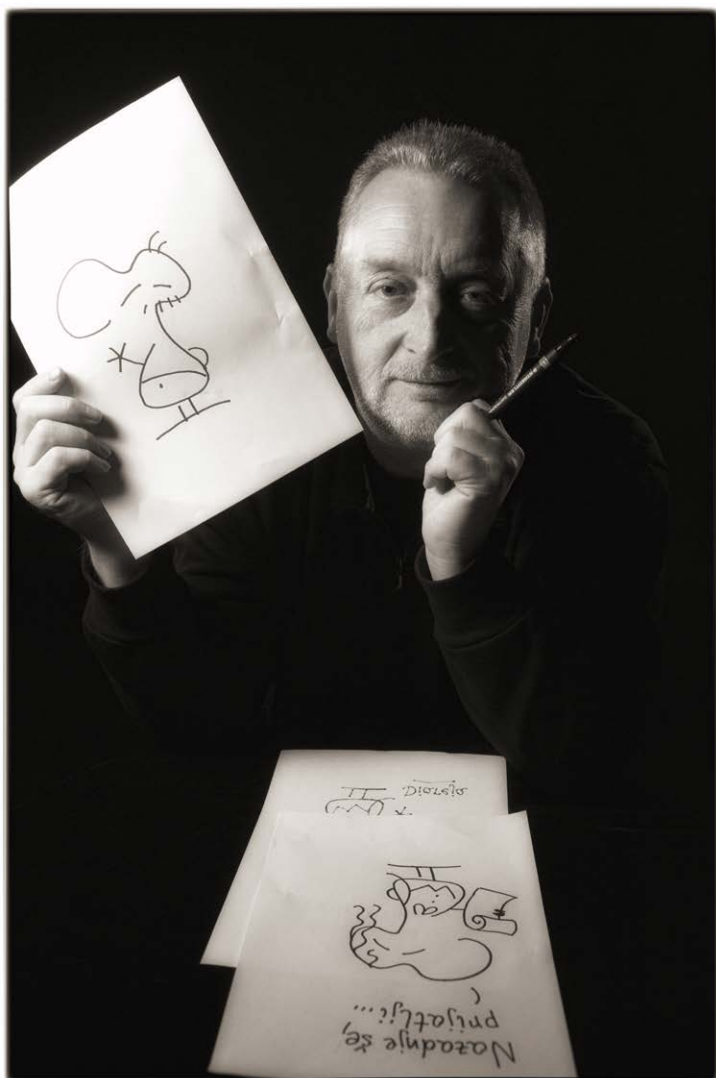
Skladateljski opus Mitje Vrhovnika Smrekarja je razvejan, bogat in unikaten. Njegovo izčiščeno in načelno razumevanje glasbe v umetnosti (tako v gledališču kot na filmu) mu omogoča samosvojo izraznost, nenehno izpraševanje in odprt, komunikativen pristop do različnih umetniških žanrov. Je neizčrpen, nenehno v pogonu in raziskavah. Z intenzivnostjo delovanja, ki je vselej tudi polna umetniške vrednosti, je zaznamoval slovensko in mednarodno gledališko ter filmsko ustvarjalnost.

Glasba Mitje Vrhovnika Smrekarja v gledaliških uprizoritvah ni nikoli ilustrativna, temveč odmerjeno sugestivna. V svoji obliki išče stik z odrskim dogajanjem in sočasno z gledalcem. Do obeh pristopa tankočutno in spoštljivo. Vzajemne komunikacije ne išče prek vsiljene ali ploščate sporočilnosti, ampak vedno sprejemniku dopušča prostor za lastno investicijo razuma in emocij. Sam bi morda rekel, da »tiholazi« znotraj zapletene mreže besedila, igralcev in igralk, režije in občinstva. Njegov angažma se upira predvidljivosti, kar je tudi presežna vrednost njegovega skladateljskega profila, ki ga v gledališki ali filmski medij vedno vnese v polnem sožitju z dano predlogo in ustvarjalno ekipo. Je skladatelj, ki zna natančno prisluhniti režijskim konceptom, njihovim nameram in učinkom, toda kljub temu se v njegovi glasbi še vedno skrivajo tudi močan lastni izraz in otenki intimnega. Zaradi obzirne kooperativnosti z zasedbo, hkrati pa trdnega zasledovanja lastnih vzgibov, mu lahko kot ustvarjalcu pripišemo ne le izjemno profesionalno držo, pač pa predvsem dragoceno osebnost kot take.

V zadnjih dveh letih je ustvaril kar 24 glasbenoscenskih del (kompozicij in aranžmajev). Redno je sodeloval s priznanimi režiserji, kot so Mateja Kolečnik, Ivica Buljan, Janez Pipan, Silvan Omerzu, in z drugimi. V tujini je med drugim ustvarjal v gledaliških Residenz Theater München, Hrvatsko narodno kazalište Zagreb, Teatro Municipal Joaquim Benite Lisboa, na Bitefu v Beogradu in v celovškem gledališču Stadttheater Klagenfurt. Širok razpon v raznolikosti delovanja ni le odraz njegove osebne afinitete, pač pa tudi sposobnost, kako se z močjo glasbe približati tako odraslemu kot tudi otroškemu občinstvu. Obe polji Mitja Vrhovnik Smrekar pojmuje enakovredno. Med njima ne vidi vrednostnih razlik. Njegova glasba je zmeraj dodelana, njegov odnos senzibilen in motrenje celote analitično. Je svojevrsten in skrben preučevalec otroške in odrasle duše. Skozi glasbo išče nevidne poti do njihovih podzavestnih (arhetipskih) leg, čustvenih votlin in racionalno shranjenih spominov.

V svoje območje delovanja vpenja širok spekter različnih glasbenih žanrov: od popa, rocka, jazza, avtorskega šansona do klasične in sodobne resne glasbe. Iz njegovega opusa v zadnjih dveh letih poleg številnih sodelovanj pri gledaliških uprizoritvah posebej poudarjamo pomen kompleksne uglasbitve sonetov Williama Shakespeara z naslovom *Shakesoneti* v produkciji Cankarjevega doma. Glasbena inscenacija *Shakesoneti* se poigrava z avdiovizualno naravo poezije in s svojo sodobnostjo osmišlja govorno in glasbeno pesniško izročilo. Mitja Vrhovnik Smrekar je uglasbil enajst Shakespeareovih sonetov, ki jih je nato skupaj z izbrano zasedbo uprizoril v obliki komornega, intimnega koncerta, v katerem se ves čas blagodejno in nepretenciozno, a zato nič manj doživljajsko, pretakajo momenti recitala, šansona in performativnosti.

Nagrada Prešernovega sklada

Stripovski avtor in karikaturist

TOMAŽ LAVRIČ

za stripovske objave zadnjih dveh let, še posebej za stripa *Lomm* in *Tolpa mladega Ješue*

Tomaž Lavrič (1964) je vrhunski stripovski avtor in karikaturist. Po srednji šoli za oblikovanje je nadaljeval študij na slikarskem oddelku likovne akademije. Svojo umetniško pot je začel s karikaturami v *Mladini* leta 1987, leto kasneje pa je začel objavljati satirični strip *Diareja*, ki je v širši javnosti njegovo najbolj prepoznavno delo. Minimalistična *Diareja* je svojevrstna kronika obdobja od jugoslovanske krize in razpada države do porodnih krčev in političnih anomalij samostojne Slovenije. V devetdesetih letih sta izšla tudi albuma *Rdeči alarm*, hommage ljubljanski pankerski sceni, in protivojne *Bosanske basni*, ki so Lavriču odprla vrata na Zahod s prevodi v več jezikov in bile tam tudi večkrat nagrajene. Obe deli poleg Gatnikove *Magne Purge* sodita med najboljša dela slovenskega stripa nasploh. Vsa leta je ob stripih risal tudi pronicljive in lucidne karikature, ki jih je v *Mladini* objavljajal predvsem v rubrikah *Rolanje po sceni* in *Izjava tedna*. Slednje so lani izšle tudi v knjižni obliki z naslovom *Izjave desetletja*.

Novembra 2015 je dr. Jure Mikuž kot kurator v Cankarjevem domu pripravil odmevno študijsko razstavo o Lavričevih stripih s pomenljivim naslovom *Čarobni jezik stripa*, ki je bila sploh prva take vrste pri nas. Na razstavi in v spremljajočem katalogu je detajlno analiziral njegovo risbo v več slogih, od realizma do različno stiliziranih stripov, dinamiko in anatomijo figur, montažo posameznih stripovskih sličic v kompozicijsko celoto, pa tudi predstavil reference iz slikarstva, kiparstva, fotografije in filma, ki jih lahko zasledimo v Lavričevih stripih. Posebno pozornost je namenil kontrastnim črno-belim odnosom, ki so bili tudi v ospredju razstave *Črno beli svet* v Pritličju. Lavrič je mojster igre svetlobe in senc, kar je razvidno tudi iz razstavljenega stripa *Mirjana*, v katerem nam avtor samo na dveh straneh prikaže vse svoje poznavanje stripovskega jezika: od intrigantnega scenarija, razgibane montaže in kadriranja do dinamične risbe z močnimi kontrasti. V zadnjih dveh letih pa sta Lavričevo umetniško ustvarjanje zaznamovala predvsem dva stripa, *Lomm* in *Tolpa mladega Ješue*.

Lomm je zgodba o odraščanju, boju za obstanek in iskanju Boga. Predvsem pa je *Lomm* hvalnica telesu. Lavrič je izjemen risar, ki se ponaša z odličnim poznavanjem človeške anatomije in s pretanjenim čutom za plastično ponazoritev človeškega telesa. Moški in ženski akt osvetljuje z več zornih kotov v različnih položajih in kretnjah s trdno kompozicijsko gradnjo in suvereno postavitvijo v prostor. Razkošno risane figure z vsemi anatomskimi podrobnostmi, ki vizualno bolj spominjajo na skulpture kot na le dvodimenzionalno podobo na papirju, zrcalijo avtorjevo ustvarjalno doživetje, hkrati pa od gledalca zahtevajo polno udeležbo s poglobljenim spremljanjem filmskega poteka dogajanja. Fascinantni so prizori boja med dvema protagonistoma v krošnji drevesa, kjer nas prepletenost mišičastih teles, ki tvorita neločljivo celoto, spominja na antično skulpturo *Laokontova skupina*. Na helensko umetnost še posebej asociirajo ljudske figure, ki so s fiziognomijo in frizurami starogrških junakov videti kot oživelji antični kipi. Tudi eksterier je povsem povezan s figuraliko, saj so drevesna debla in veje v popolnem sozvočju z dinamiko likov, gomile plazečih in ležečih teles pa se stapljajo z zemljo in oblikujejo svojevrsten relief mračne pokrajine.

Če je *Lomm* zgodba o odraščanju in iskanju Boga, potem je *Tolpa mladega Ješue* zgodba o odraščanju Boga samega. Njegova interpretacija Jezusovega mladostnega portreta nam namesto svetopisemske legende predstavi precej bolj realističen pogled na judovskega najstnika in življenje v takratnem času. Seveda k avtentičnosti dogajanja levji delež prispeva ekspresivna kontrastna risba s filmsko montažo in razgibanim kadriranjem, pri katerem Lavrič uporablja večje število kadrov z različnimi perspektivami, kar še povečuje dinamičnost in raznolikost risbe. Lavrič namreč

Nagrada Prešernovega sklada

ni samo polnokrvni risar, je tudi režiser, ki nam skozi zaporedje sličic nazorno prikaže figure v gibanju v različnih položajih in filmskih planih. Razkošna scenografija z množičnimi prizori, ki nam jih avtor predstavi iz različnih pogledov in zornih kotov, nam skupaj z avtentično kostumografijo še poveča užitek vizualnega ugodja. Poleg pronicljive karakterizacije likov, portretne mimike in izvrstne anatomije koščenih teles pa na stripovskih tablah dominirajo roke, ki jih Lavrič z neverjetno lahkoto riše v vseh mogočih položajih in pozah. *Tolpa mladega Ješue* tako po vsebinski kot likovni plati sodi v sam vrh slovenskega stripa.

Iztok Sitar

Nagrada Prešernovega sklada

LENA KRUŠEC, TOMAŽ KRUŠEC IN VID KURINČIČ (ARHITEKTURA KRUŠEC)

za arhitekturna dela zadnjih dveh let

Zavidljivi opus razmeroma mlade skupine arhitektov, Lene Krušec, Tomaža Krušca in Vida Kurinčiča (*Arhitektura Krušec*), zaznamuje izjemno občutljiv odnos do preteklosti in naše domače tradicije, obenem pa tudi do naravnega in grajenega okolja. Njihovo delo je rezultat natančnega branja in analize prostora, njegovih geografskih, socialnih, ekonomskih, zgodovinskih in drugih posebnosti. Njihove stavbe so materialno skromen, a vedno asociativno bogat arhitekturni zapis.

Dela skupine *Arhitektura Krušec* sodijo že dobro desetletje v kakovostni vrh sodobne slovenske arhitekture. Že prva zgrajena stavba, Celjska koča, je bila leta 2007 nagrajena s Plečnikovo medaljo, tri leta kasneje so prejeli Plečnikovo nagrado za novo zgradbo Biotehnične fakultete, poslovilni objekt pokopališča na Teharjah in Skalne vile v Celju pa sta bila nagrajena z letnimi nagradami za odlično realizacijo, ki jih podeljuje Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije.

V zadnjih dveh letih so ustvarili tri dela različnih meril in značajev, ki pomenijo izjemno pomemben prispevek za sodobno slovensko arhitekturo. Odlikuje jih umirjena, tiha in nevpadljiva arhitektura, ki združuje zgodovino in modernost, monumentalnost in domačnost, ljudsko izročilo in sodobno ustvarjalno invencijo.

Upravna stavba in paviljon Nogometne zveze Slovenije sta zgrajena v parkovnem okolju Gradu Brdo pri Kranju. Velik del obsežnega programa je umaknjen pod raven brežin nekdanjega hipodroma, zato se v zelenem okolju pojavita le dva lahkotna in presenetljivo elegantna paviljona. Vitkost najnujnejših konstrukcijskih elementov, podpornih vertikal in horizontalnih vencev, ter steklena fasadna opna dematerializirajo arhitekturo, ki je zasnovana kot niz belo uokvirjenih pogledov v pokrajino. Hkrati pa prosojnost objektov omogoča tudi poglede skozi dele stavb v naravni pejsaž. Skrajno zadržano arhitekturno oblikovanje, omejeno na tektonsko logiko gradnje, ustvarja presenetljivo bogata prostorska doživetja v notranjosti, obenem pa ohranja vse krajinske odlike širše parkovne zasnove.

Hiša na Golem je izraz pretanjene prostorske občutljivosti, saj gradi na zahtevnem dialogu geometrijsko urejene arhitekture in slikovite, neokrnjene pokrajine. Zaradi skromne izbire lokalnih materialov, barv in tekstur se zdi, kakor da je hiša zrasla iz tal. V njeni notranjosti pa dramaturgija prostorov in panoramskih pogledov ustvarja nepričakovane atmosfere, ki vzbujajo mestoma občutke brezmejnosti, drugod zasebnosti, povsod pa udobja in domačnosti.

S prenovno Linhartove dvorane Cankarjevega doma je skupina *Arhitektura Krušec* postavila visoka merila neoporečne arhitekturne, tehnične in funkcionalne posodobitve objekta naše kulturne dediščine. Ob prenovah drugih prostorov Cankarjevega doma je prenovljena Linhartova dvorana zgled. Kljub zahtevnim in obsežnim posegom, so ohranjene vse značilnosti in odlike prvotne zasnove prof. Edvarda Ravnikarja.

Mednarodno prepoznavnost skupine *Arhitektura Krušec* dopolnjujejo tudi številni uspehi na arhitekturnih natečajih. V zadnjih dveh letih so prejeli kar pet prvih nagrad, tri v tujini in dve v Sloveniji, nedavno tudi za novo stavbo Akademije za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani.

Arhitektura skupine Krušec je sodobna in moderna, a se kljub temu spoštljivo vključuje v obstoječe okolje. Je svojevrstna z gradnjo izražena interpretacija mest in pokrajin, kulture in našega časa. Na ta način oživlja bogato in zelo svojstveno izročilo ljubljanske šole za arhitekturo.

Nagovor

Vinko Möderndorfer

Predsednik Upravnega odbora

Prešernovega sklada

GLOSA 2017

Spoštovani predsednik republike, spoštovane nagrajenske in nagrajenci, spoštovani vsi, ki v tej deželi čutite umetnost kot pomemben del življenja – pozdravljeni!

Nocojšnjemu razmišljanju sem dal naslov **Glosa 2017**. V spomin na Prešernovo *Gloso* in na njeno srhljivo aktualnost.

Novi upravni odbor Prešernovega sklada je bil sklican konec septembra 2016. Petnajst članov upravnega odbora je sprejelo zahtevno in častno zadolžitev, da čim bolj organizira podelitev Prešernovih nagrad in pripravi počastitev nagrajenih umetnikov in njihovih umetnosti. Ne gre namreč samo za posameznike in njihove umetniške presežke, gre tudi za simbolni poklon različnim umetniškim področjem. Današnji večer je tako pravzaprav praznik vseh umetnosti.

Slovenci nismo samo narod športnikov in politikov, kot bi lahko mislil naključni obiskovalec naše dežele, če bi nekaj časa spremljal najbolj množične slovenske medije, ampak smo tudi narod pesnikov, umetnikov, iskalcev resnice in lepote.

Zapuščina Prešernove poezije odzvanja skozi čas in nas vsako leto vsaj na ta dan spomni, da je umetnost tista, ki oblikuje obraz našega naroda.

Osebnost sem tudi prepričan, da Slovenci nikoli ne bi imeli samostojne države, če ne bi Prešeren nekoč davno napisal pesem vseh pesmi, *Zdravljico*. Če ne bi bilo Prešernovih Poezij, v katerih je pesnik zapisal politični program naroda, mu dal vizijo države, ustvaril tako rekoč njeno prvo pesniško ustavo in s svojim pesniškim genijem v sebi dal plemenu pohlevnih hlapcev na senčni strani Alp samozavest evropskega jezika; če ne bi bilo te pesniške vizije in poguma, se gotovo ne bi vsako leto dobivali v tej dvorani in slavili umetnosti.

Verzi iz *Zdravljice* in drugih pesmi so svetili skozi temna obdobja narodovega življenja in mu dajali potrebno samozavest in moč. V vihrah prve in druge svetovne vojne so bile besede pesnikov in pisateljev duhovno vodilo. Mnogim Slovencem, ki so se bodisi zaradi ekonomskih bodisi zaradi političnih razlogov znašli onstran domovine, so bile pesnikove besede dostikrat edini stik z odtujeno in tujo domovino. Umetnost je Slovence združevala. Mnogo bolj kot politika.

V svojem pesniškem delu pa nam je Prešeren pokazal tudi na temnejšo plat naše duše. Prešeren je napisal *Zdravljico*, napisal pa je tudi *Sonete nesreče* in predvsem *Gloso*, v kateri nam sporoča, kako lahko *krošnarska pamet prevlada narod*. Verzi

... lani je slepar starino
še prodajal, nosil škatle,
meril platno, trak na vatle,
letos kupi si graščino ...

so danes žal bolj grozeče aktualni kot kdaj koli prej.

Čeprav je danes poseben dan – praznik umetnikov in njihove umetnosti –, pa se mi zdi popolnoma primerno, da tudi s tega mesta in tudi na ta dan, morda predvsem na ta dan, ko umetnikom država prisluhne vsaj z enim ušesom, opozorimo na težave, ki jih ima umetnost na Slovenskem. Slovenska umetnost namreč umira.

Podhranjena umira.

Zrinjena na rob družbene pomembnosti – umira.

Slovenci nimamo sreče s politiki. Nimajo sreče delavci, upokojeanci in tudi ne umetniki, pedagogi in ustvarjalci ... Vsi namreč spadamo v skupino nesrečnežev, ki so jih v minulih petindvajsetih letih izvoljeni politični voditelji peljali žejne čez vodo. Umetnost je preživela zgolj zaradi notranje nuje, ki jo čutijo ustvarjalci, ali kot pravi Prešeren za pesnika, za umetnika ...

*Vendar peti on ne jenja;
grab'te dnarje vkup gotove,
kupovajte si gradove,
v njih živite brez trpljenja!
Koder se nebo razpenja,
grad je pevca brez vratarja,
v njem zlatnina čista zarja,
srebrnina rosa trave,
s tem posestvom brez težave
on živi, umrjè brez dnarja.*

V svetu položnic in brezsrarnega kapitala, kjer se plača vse, kjer so na tako imenovanem svobodnem trgu celo zdravje in pogrebi, je takšna vizija umetnika izjemno idealistična; vendar slovenska umetnost resnično vztraja prav zaradi tega idealizma in nekakšne notranje potrebe po nematerialnih resnicah. Država, se pravi vi, spoštovani izvoljeni voditelji naroda, ste vsi po vrsti, ne glede na ideološko prepričanje, naredili za slovensko umetnost bore malo ali manj kot nič.

Res so umetniki imeli včasih tudi zelo delovne kulturne ministre, ki pa so v nekulturnih vladah zaman bili boje z mlino na veter. V predvolilnih bitkah ste nekateri izmed vas imeli polna usta kulture in umetnosti. Takoj ko pa ste sedli v sedlo, ste požrli vse obljube. Tik pred volitvami vas je bilo še kdaj morda videti na kakšni gledališki premieri, na kakšnem koncertu, na kakšni razstavi ... Zdaj ni nikogar nikjer več. Sprašujem se, ali bi se tako malo zanimali za kulturo, če bi bila slovenska kultura bolj tržno uspešno blago, če bi prinašala velike dobičke ... Prepričan sem, da bi vas takrat bolj zanimala, verjetno bi jo že davno olastninili ali celo preko posrednikov prodali, jasno, ne najboljšemu ponudniku. Vendar slovenska umetnost ne more sama preživeti na tako imenovanem svobodnem kapitalističnem trgu. Takšna je pač usoda majhnih narodov.

Edino pravo bogastvo takšnih narodov je umetnost.

Kot lahko vidimo, slovenska podjetja vsak dan izginjajo v tujih rokah, slovenska vlada brez sramu s stotinami milijoni dokapitalizira celo tiste ustanove, ki razprodajajo naše nekoč nacionalno premoženje, na rodovitnih poljih naše zemlje tujci postavljajo dobičkonosne tovarne. Razmišljujočim državljanom je popolnoma jasno, da tujci pač nikoli ne bodo nič prispevali k slovenski umetnosti in kulturi; njih zanima predvsem dobiček, ki ga bodo odnesli na tuje.

Pravzaprav, če smo iskreni, je kultura še edina reč v tej deželi, ki je zares naša. Vse ostalo se izgublja v nič. Pesnik Tomaž Šalamun je nekoč davno, še v socializmu, v izvrstni knjigi *Balada za Metko Krašovec* k pesmi *Neverni vnuk* zapisal:

*Otroci, na vlaku Trst-Dunaj lahko zaspite.
Tam vmes ničesar ni.*

Ta verz je sicer veljal za neke minule čase, ki pa so žal spet tu kot še nikoli doslej. Slovenija postaja, po vaši zaslugi, spoštovani voditelji naroda, spet dežela, ki jo je mogoče prespati. Krajinarske lepote z otočkom sredi jezera, veličastni uspehi športnikov ter po nizki ceni prodana slovenska podjetja, vse to je ne bo rešilo pred popolnim duhovnim izbrisom. Še malo, pa popotniki ne bodo imeli več nobene želje zapustiti avtocestnega križa. Niti opazili ne bodo, kdaj so prečkali našo deželo. To pa seveda samo po sebi ni tako tragično. Tragično je predvsem to, da bo z izginotjem in z marginalizacijo slovenske umetnosti in kulture izginil narod.

Nisem prepričan, če se je katera slovenska vlada tega zavedala. Morda je bila še najbolj jasna tista vlada, ki je prostodušno oznanila, da kulture ne potrebuje, da je kultura potrata denarja in da zato ukinja ministrstvo za kulturo in da tudi sicer deželica v predalpski senci ne potrebuje humanistike, humanistov in

umetnosti ... Ja, bila je najbolj odkrita; glede na ravnanje vseh prejšnjih in kasnejših oblastnikov sem namreč prepričan, da vse vlade mislijo isto, samo da tega ne izrečejo na glas in kadar nanese beseda na kulturo, hinavsko držijo fige v žepih. In če politični veljaki mislijo o nacionalni umetnosti slabo in jo rinejo v kot med cenene in nepotrebne artikle veleprodaje in zabave, ki se lahko financira sama, potem velika večina državljanov sledi temu miselnemu vzorcu. *Kultura je zajedalec na telesu naroda, umetniki so lenuhi, prevaranti, priskledniki, naj sami skrbijo zase, naj gredo raje delat ...* lahko slišimo ljudsko mnenje. In še hujše besede lahko preberemo po vseh spletnih kotičkih te dežele. Če bi hoteli spremeniti takšno javno mnenje, bi morala imeti umetnost tudi v glavah politikov boljše mesto. Z drugimi besedami: politiki bi morali biti kulturni. Tako pa vse vlade, ki naj bi delovale za dobro naroda, z lahkoto mečejo naš denar v naročje tajkunov, bank, slabih investicij, prostodušno ga odmerjajo tujcem, zavoženim naložbam, provizijam, zamudnim obrestim po nepotrebem izgubljenih tožb ... kulturi pa z velike mize kapitalistične požrtije namenjajo drobtinice, in še te drobtinice so vsako leto žaljivo bolj drobne. Podatek, da bi lahko z denarjem, s katerim ste zamašili tako imenovano bančno luknjo, petintrideset let financirali slovensko umetnost in kulturo, ni zgolj anekdotičen.

Veličino nekega naroda in države zgodovina vedno ocenjuje po njeni veličastni umetnosti in ne po njenih politikih. Ko so znanega politika ene največjih evropskih držav na koncu njegove tridesetletne politične kariere vprašali, po čem si bodo državljani prihodnjih rodov zapomnili njegovo politično obdobje, je mož brez pomislekov odgovoril, da po umetnostni galeriji, ki jo je zgradila ena od vlad pod njegovim vodstvom. Ni omenil zmagovitih vojn, gospodarskih reform, sprejemanja pomembnih zakonov ... vse to je namreč običajen servis, ki naj bi ga vlade opravljale samoumevno, ker jo to pač njihov izvoljeni poklic, presežek vsakega vladanja pa je v prispevku k razvoju *duha naroda*. Naših novodobnih politikov se bomo žal morda grenko spominjali samo po neprestanih zdrahah in delitvah, po veliki tatvini, ki so jo zagrešili pred našimi očmi, po veliki razprodaji ... Pa tudi to bomo hitro pozabili.

Ja, spoštovani nekdanji in aktualni voditelji naroda, slovenska umetnost danes umira.

Neinstitucionalna umetnost ne more več preživeti, pa je izjemno pomembna, saj je tako rekoč bazen za ustvarjanje dobre institucionalne umetnosti.

Slovenski film je podhranjen. Umirajo mnogi filmski poklici. Film je kljub uspehom, ki jih ima v mednarodnem prostoru, vedno bolj porinjen med ljubiteljske dejavnosti.

Gledališča imajo manj lastnih premier. Rešujejo se s koprodukcijami. Mladi igralci so minimalno plačani. V nekaterih gledališčih sta na eni slabi plači dva mlada igralca.

Nacionalna opera, na katero so politično zreli narodi ponosni, se na Slovenskem spreminja v revno gledališče.

Slikarji že desetletja dobivajo bedne razstavnine ali pa sploh ne. V javnih galerijah sami financirajo svoje razstave.

Pisatelji pišejo svoje romane za drobiž. Če bi Prešeren danes pri veliki slovenski založbi izdal svoje *Poezije*, bi za honorar prejel slabo polovico poslanske plače. Če pa bi jih izdal pri manjši založbi, bi namesto honorarja dobil petdeset izvodov lastne knjige.

Slovenska nacionalna televizija ni več kulturna ustanova. Medtem ko se igrani programi drugih evropskih nacionalnih televizijskih hiš bohotijo s kvalitetnim in raznovrstnim umetniškim programom, slovenska nacionalna televizija kljub televizijski naročnini tekmuje s programom komercialnih televizij.

Umetniki, ki so v svojem življenju ustvarili na desetine knjig, na stotine slik, množico skladb, ki so na odrskih deskah pustili življenje, danes spadajo med socialne probleme in delijo svojo bedo z opeharjenimi delavci, upokojenci in brezdomci. Država, ki tako počne s svojimi ustvarjalnimi ljudmi, nima prihodnosti.

In ne nazadnje, ministrstvo za kulturo, ki bi se moralo boriti za umetnike, za boljše pogoje njihovega ustvarjanja, z redkimi ministrskimi izjemami, dela zoper umetnost in umetnike in v prid državi. Če bo obveljala nova uredba za samozaposlene, tako imenovane umetniške prekarne delavce, bo država več kot dvatisočim slovenskim umetnikom nonšalantno dala *odpoved*. Res je, prav ste slišali, samo nekaj čez dva tisoč jih je, katerim država že petindvajset let, z vsako novo politično porazdelitvijo obrača hrbet.

Ja, slovenska umetnost, kljub današnjemu prazničnemu dnevu klavrno životari, krčuje v lakoti in pomanjkanju. In to je treba povedati in vedeti. Še posebej na ta dan.

Če se bo takšno zapostavljanje slovenske umetnosti in kulture nadaljevalo, *bo ta mali, mili narod, z milo slovensko govorico, v kateri v dvojini pišemo najlepše pesmi o ljubezni ...* ostal brez obraza in duše. Samo umetnost lahko narodu oplemeniti njegovo podobo in jo ohrani na skupnem portretu zgodovine narodov. Če bomo izgubili umetnost, bomo izgubili vse. In najbrž ni več daleč dan, ko bomo na slovenskih univerzah predavali v tujih jezikih, ne da bi sploh opazili, kdaj se je to zgodilo, in bo samo peščica čudakov proučevala umetnost nekega naroda, ki ga ne bo več. Morda bomo takrat še praznovali praznik pesnika, vendar ne več v tej dvorani, saj jo bodo zasedali pop zvezdniki, kongresi strank in modne revije z vseh koncev sveta, pač pa v kakšni dvoranici v še bolj kletnih prostorih, in tudi čaše *terana*, ki bi ji *visoko dvignili* in po prešernovsko nazdravili sebi in prazniku umetnosti, že dolgo ne bo več.

Da pa se vse to ne bi zgodilo, je nujno, da se slovenska politika začne zavedati pomembnosti, ki jo ima umetnost pri tako majhnem narodu, in jo začne obravnavati resno, kot eno najpomembnejših poroštev narodovega preživetja. Ni vse denar, ni vse poslušnost in uslužnost do velikih in močnih, nekaj velja tudi pokončna, samozavestna, kulturna in etična drža. Če je nimate, če jo pogrešate, vam lahko pri tem pomaga umetnost. Umetnost in kultura sta namreč globoko etični. Če si kulturen, si tudi etičen. Tako preprosto je to.

Res da moje besede nocoj zvenijo kot prozaično nadaljevanje Prešernove *Glose*, vendar sem vseeno prepričan, da jih boste hitro pozabili. Besede ustvarjalcev politikom že desetletja ne pridejo do živega. Psi lajajo, karavana ironično skomigne z rameni, češ, *umetniki spet pretiravajo*, in gre samozadovoljno dalje.

Čisto za konec pa še malo poezije, kot se za takšen praznik spodobi. Pesnik *Ervin Fritz* je še v socializmu napisal pesem z naslovom *Oddaja za tuje turiste*. Glede na današnji čas je pesem vizionarska. Zadnja kitica, ki nas vse skupaj nagovarja in opozarja, se glasi takole:

*Bodočnost? Našel se bo kak cesar, motorizirana zgodovina,
ki bo zradiral ta žalostni Liliput z zemljevida.
Na zemljevidu bo ostala za otroško dlan široka praznina.
In nihče več ne bo vedel, za čem je jokala lepa Vida.*

Vinko Möderndorfer

Upravni odbor Prešernovega sklada

Predsednik:

Vinko Möderndorfer

Člani:

dr. Andrej Blatnik

dr. Miran Štuhec

Mojca Kranjc

Milena Zupančič

Ira Ratej

Tomaž Rode

Zdenko Vrdlovec

mag. Srečo Dragan

Breda Kolar Sluga

Edi Berk

Uršula Teržan

Hugo Šekoranja

Simon Krečič

mag. Matej Venier

Strokovne komisije upravnega odbora Prešernovega sklada

Strokovna komisija za glasbo

Predsednik:

dr. Borut Smrekar

Člani:

Primož Fleischman

dr. Matjaž Barbo

Janez Podlesek

Karmina Šilec

Vito Žuraj

Žarko Prinčič

Strokovna komisija za književnost

Predsednik:

dr. Primož Vitez

Člani:

Matej Bogataj

dr. Neda Pagon

Petra Kolmančič

dr. Andrej Koritnik

dr. Nada Marija Grošelj

dr. Urška Perenič

Strokovna komisija za likovno umetnost

Predsednica:

mag. Breda Škrjanec

Člani:

Aleš Vodopivec

dr. Petja Grafenauer

Dejan Sluga

Marko Japelj

Rok Kuhar

Mirko Bratuša

Strokovna komisija za scensko umetnost

Predsednica:

Barbara Zemljič

Člani:

Rosana Hribar

Katarina Klančnik Kocutar

Miha Hočevnar

Alenka Ribič

Zala Dobovšek

Petra Vidali

Izdal

Upravni odbor Prešernovega sklada
v Ljubljani 2017

Zbrala in uredila

Meta Comino

Oblikovalska zasnova

Miljenko Licul, Diptih d.o.o.

Oblikovalska izvedba

Agora design d.o.o.

Fotografija

Tone Stojko

Lektoriranje

Lektorstvo Faganel

Tisk

Tiskarna Milan Simčič

ISSN 1318-6167